

metodama hrvatske etnoteatologije u europskome kontekstu, o lokalnom, regionalnom, nacionalnom i globalnom u folklornom kazalištu, Lozica pokazuje začudnu lakoću pisanja, zaigranost i duhovitost u razlaganju najozbiljnijih tema, jasnoću i vrsnoću argumentacije.

I zaključno, knjiga *Zapisano i napisano: folkloristički spisi* prvi put u hrvatskoj humanističkoj znanosti sustavno, argumentirano, meritorno teorijski pristupa folkloru. Lozičini teorijski stavovi utemeljeni su u recentnoj svjetskoj znanstvenoj literaturi, ali propitani i iskušani prije svega u vlastitim terenskim istraživanjima. Knjiga je obvezatno znanstveno štivo svakom istraživaču na širokom polju humanističkih znanosti, a bit će nezaobilazan udžbenik studentima na svim stupnjevima obrazovanja.

Ljiljana MARKS

Reana Senjković, Izgubljeno u prijenosu, Pop iskustvo soc kulture, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2008., 234 str.

Polazeći od pitanja je li "kulturalnih studija" bilo u socijalizmu, ali i što ta disciplina može ponuditi suvremenoj (medijskoj) antropologiji socijalizma i postsocijalizma, autorica knjige *Izgubljeno u prijenosu: Pop iskustvo soc kulture*, Reana Senjković, iskoristila je klasičnu analizu britanskog časopisa za tinejdžerke *Jackie* kulturalnostudijske teoretičarke Angele McRobbie s kraja 1970-ih u analizi "kodova" popularnog i svojedobno visokotiražnog jugoslavenskog časopisa *Tina*. Riječ je o časopisu koji je izlazio otprilike u istom razdoblju kad je nastajala studija o *Jackie*, bio je osmišljen po uzoru na slične britanske i, općenito, zapadne časopise i namijenjen publici iste dobne skupine, pa ipak, autoričina studija, u kojoj je analiza *Time* tek jedno od četiriju poglavlja, pokazuje u kojoj je mjeri bez razumijevanja ideološkog i društvenog konteksta primjena analitičkih obrazaca "uvezenih" kulturalnih studija ograničena.

U prvome dijelu knjige autorica propituje je li ljevica u drugoj polovici prošloga stoljeća uopće ponudila uporabljivu teoriju medija, pri čemu joj se osobito važnom čini kritika onog dijela "kulturalnih studija" koji je, odrekavši se utemeljiteljske kritičke oštrice, zastranio u svojevrsno veličanje potrošnje masovnokulturnih sadržaja. Inspirativne odlomke Senjković pronalazi u analizi britanskih tjednika Georgea Orwella koji, četvrt stoljeća prije nastanka Centra za suvremena kulturalna istraživanja 1964. godine, zamišlja ljevičarski pandan časopisima za dječake, ali takav koji se ne bi sastojao od predvidivog tragikomičnog niza dosadnih ideoloških uzdizanja ili dodvoravanja Sovjetskoj Rusiji. Zaista: kako uspješno iskoristiti zabavu kao sredstvo socijalističke borbe, jedan je od ključnih problema s kojim se, tek nekoliko godina poslije, susrela i jugoslavenska socijalistička vlast.

Budući da je sama sebi postavila cilj izbjeći, kako piše, pomodne i papagajske uratke koji u bivšim socijalističkim zemljama sve češće metodologiju "kulturalnih studija" primjenjuju nekritički, Senjković nastoji ispitati kako su socijalistički ideolozi pristupali pojmu masovne kulture i kakav je, slijedom toga, bio status "zabavne štampe" u jugoslavenskom društvu. Tu joj je jedan od najkorisnijih izvora pisanje Stipe Šuvara, čije se "angažirane rasprave", zbog njegovih višestrukih društvenih uloga – sociologa, ideologa, predsjednika Komisije CK SKH

za idejno-političko djelovanje i kulturu te ministra za prosvjetu i kulturu SRH – mogu shvatiti i kao svojevršno ovlašteno tumačenje poželjnog modela kulturne politike.

Važno je mjesto za razumijevanje konteksta u kojem je *Tina* počela izlaziti početkom sedamdesetih i dugotrajna javna rasprava o tome što je sve u jugoslavenskoj pop kulturi potpadalo pod "šund", o čemu se opsežno raspravlja u drugom poglavlju knjige, a jak su poticaj zabrinutosti "kulturne javnosti" nad time što se objavljuje u tadašnjem tisku davali i govori predsjednika Josipa Broza Tita, koji je časopise, primjerice, prozivao zbog trovanja omladine neprikladnim sadržajima i prevođenja "šund literature". Takvim tvrdnjama autorica rado suprotstavlja "neposlušne" glasove, kroz koje uspješno rastače stereotipne predodžbe o sveobuhvatnoj moći političke kontrole u totalitarnom društvu. Njih bez teškoća pronalazi i u dijelu "kulturne javnosti" i u studiji o čitateljima jedne utjecajne novinskoizdavačke kuće, i u opisu savjetovanja o "zabavnoj štampi", na kojem su novinari i urednici 1975. kritizirali i prilično drsko ismijali "partijsku liniju" skupa, koji je trebao procijeniti dosege zloglasna poreza na šund. Tek nakon što je omeđila prostor između "partijskih direktiva" i stanja na tržištu, na kojem su pojedina novinska izdanja postizala rekordne naklade, autorica kreće u središnji, treći dio, u kojem uspoređuje sadržajne "kodove" *Tine* i *Jackie*.

S jedne strane, jugoslavenske su tinejdžerke tih godina, kao i čitateljice *Jackie*, u stripovima čitale o romansama, dobivale su donekle slične savjete o tome kako riješiti privatne probleme, nuđen im je sličan model ljepote i poduke o tome što je neatraktivno i neženstveno, a na zidovima svojih soba mogle su imati postere istih (zapadnjačkih) pop-idola. Nuđeni su im, dakako, i sasvim drukčiji sadržaji, koji se mogu tumačiti kao rezultat balansiranja "između 'zapadnih ideja' i 'socijalističke obvezatnosti'", ali i kao posljedica (iskreno?) posvojenih vrijednosti socijalizma, poput kritike socijalnih razlika. No, osim komercijalnih sadržaja, koji su nastali oponašanjem zapadnih uzora, i onih koji potpadaju pod egidu "socijalističke obvezatnosti", koja se, primjerice, mogla iščitati iz razgovora sa sudionicama NOB-a, autorica posebnu pažnju posvećuje sadržajima koji govore u prilog društvenoj osjetljivosti časopisa. I ako već *Jackie* nije mnogo pažnje posvećivala problemima mladih, u *Tini* su se redovito objavljivale priče o maloljetničkoj delinkvenciji, seksualnom zlostavljanju djevojaka, alkoholizmu roditelja ili narkomaniji, a takvi članci nisu imali samo pokroviteljsku funkciju upozorenja mladima, nego su bili i podloga za upućivanje na "društvenu nepravdu", nedjelotvornost institucija, "zastarjele društvene vrijednosti", ili "razumijevanje rodni uloga". Društvenoj osviještenosti *Tininih* novinarki Senjković, napokon, pripisuje i to što su u časopisu vijesti o "perolakoju" kategoriji pop-idola postupno zamijenjene recenzijama "progresivnih" glazbenih ostvarenja, ili što se i "ozbiljna" kultura prikazivala kao "dostupan i poželjan prostor omladinskog sudionništva". Baš taj sadržajni "višak", koji nije moguće objasniti kao jednostavno slijeđenje (zapadnih ili socijalističkih) uzora, vjerojatno je najdragocjeniji rezultat ove opsežne analize, koji autorica tumači kao "posve 'pregovarački' postupak" kojim se iz različitih ideoloških predložaka biralo ono najbolje. Stoga ne čudi što u jednoj od zaključnih fusnota središnjega dijela svoje knjige autorica postavlja jedno retoričko pitanje, za koje više nema zaduženih komisija i sekretarijata. Ne bismo li i danas u tinejdžerskim časopisima rado pročitali pokoji "društveno osviješten" članak ili kritiku "običnoga života na Zapadu", koji nam je sve bliskiji? Pitanje je to koje nas uvodi u posljednje poglavlje knjige, u kojem Senjković, među ostalim, upućuje na to koliko je razumijevanje iskustva dekodiranja medijskog sadržaja stečenog u socijalizmu potencijalno korisno za kritičku antropologiju medija u tranziciji.

Orlanda OBAD